

30 oktober 2019

Garyp, Tytsjerksteradiel

Verslag reflectieve monitor

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe periodiek een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2019 vond hiervan de eerste ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijk wethouder. De voortgang van de uitvoering werd besproken met als doel om lessen, successen en knelpunten in beeld te brengen. Deze zijn geordend op basis van de thema's van het kennis- en leerprogramma van het PAW.

Algemeen

Het dorp Garyp in de gemeente Tytsjerksteradiel heeft ongeveer 1.900 inwoners, woonachtig in ongeveer 700 woningen. Dorpsbewoners hebben een energiecoöperatie (de EKG) opgericht en op de voormalige vuilstortlocatie is een zonnepark met 27.000 zonnepanelen gerealiseerd. Er bestaat een grote variatie aan woningen in het dorp, zowel qua bouwjaar als woningtype. Vrijstaand, is het meest voorkomende woningtype. De meerderheid van de woningen in Garyp heeft een label C of slechter. Er wordt ingezet op verschillende vormen van energiebesparing in de woningen, de woningen moeten toe naar label A of B. In Garyp is gekozen voor de technische oplossing all-electric met lucht-waterwarmtepompen.

Er zijn inmiddels 255 quick-scans van woningen uitgevoerd en al acht woningen aardgasvrij gemaakt. Naar verwachting zijn aan het einde van 2019, 30 woningen aardgasvrij.

Regie en organisatie

Het begrote aantal uren voor de gemeente (vier uur per week) en de energiecoöperatie, valt in praktijk vele malen hoger uit. De gemeente heeft o.a. om deze reden bij de provincie gevraagd om extra financiële ondersteuning.

Verder staat het project erg in de belangstelling van de media, zowel lokaal als landelijk. Dit kost, hoe geweldig het ook is, de gemeente en de energiecoöperatie inmiddels heel veel uren per week.

De gemeente loopt in de uitvoering op schema. Het doel was om 30 - 40 aardgasvrije woningen in 2019 te realiseren. Dat worden er nu waarschijnlijk 30 in acht maanden. Dit zijn de successen en geleerde lessen:

Successen

- De gemeente heeft een faciliterende rol in dit project en is sparringpartner van de energiecoöperatie. De gemeente springt bij indien nodig. De coöperatie vindt dit een goed voorbeeld van de kentering die plaatsvindt in de maatschappij: initiatieven komen van onderop en de gemeente ondersteunt.
- Er is een aantal overlegorganen, waaronder de werkgroep communicatie en public relations. Flyers en informatie worden behalve met de inwoners van Garyp ook gedeeld met de gemeenteraad en het college, die op deze manier aangehaakt blijven bij het project. De wethouder is voorzitter van de stuurgroep die is opgericht voor Aardgasvrij Garyp. Er vindt overleg plaats tussen de scanadviseurs en de energiecoöperatie. Scanadviseurs helpen inwoners om hun woningscans te duiden en om een keuze te maken. Er vindt ook overleg plaats tussen de installateurs en de uitvoerend projectleider in het dorp (deze is tevens bestuurslid van de energiecoöperatie), en er vindt overleg plaats tussen de isolatiebedrijven en de energiecoöperatie.
- De gemeenteraad heeft richting de wethouder benoemd dat de indiening van de proeftuin, niet tot meer benodigde middelen vanuit de gemeente mag leiden voor dit project. De raad heeft Garyp ook bezocht en heeft de subsidieverordening vastgesteld. Over het algemeen is de gemeenteraad in positieve zin erg betrokken.

Geleerde lessen

- Goed kijken naar wat er in het dorp of de wijk gebeurt kan weleens belangrijker zijn dan de cijfers. Het energietransitie-proces is heel arbeidsintensief. Je kan dit proces niet forceren.

Participatie en communicatie

Dit zijn de successen en geleerde lessen rond participatie en communicatie:

Successen

- Garyp heeft een Energzyhûs dat op 10 mei 2019 is geopend. Programmadirecteur Jos van Dalen van het ministerie van BZK was aanwezig bij de opening. Het Energzyhûs is twee middagen per week geopend. Tot nu toe zijn er 160 bezoekers geweest. Hier is de energiecoöperatie tevreden mee. Met name na de zomervakantie is het drukker geworden.
- “Bewoners vertellen aan bewoners”, dat is het concept tijdens informatiebijeenkomsten. Bewoners vertrouwen elkaar over het algemeen meer dan de gemeente, dus dit werkt goed. De gemeente kiest hierbij voor een faciliterende rol. Zaterdag 2 november 2019 is er een energiemarkt waar onder andere een ambassadeur van het project gaat vertellen over het rendement van zijn investeringen in energiebesparing en -opwekking.

- Veel partijen komen naar Garyp om kennis op te halen. Het aardgasvrij-project werkt als vliegwiel binnen de gemeente Tytsjerksteradiel. Slechts twee dorpen binnen de gemeente hebben nog geen energie-initiatief. In alle overige dorpen zijn initiatieven, coöperaties of werkgroepen ontstaan.
- Een voorwaarde voor het ontvangen van subsidie voor particulieren is dat ze hun woning helemaal aardgasvrij maken. Niet volledig aardgasvrij betekent: geen subsidie. Deze benadering helpt in het overhalen van bewoners om deel te nemen aan het project.
- Er is veel reuring rondom het project in het dorp. Er zijn meerdere mensen die door het enthousiasme van andere dorpsbewoners en de aanwas van aardgasvrije woningen, milder of zelfs enthousiast worden ten opzichte van het project. Zien is geloven, werkt hier in de praktijk. Een goed voorbeeld hiervan betreft een prominent lid van de gemeenschap. Deze inwoner heeft zijn standpunt veranderd naar mogelijk voorstander van aardgasvrij. Door installatie van zonnepanelen en het achteruit draaien van de meter is hij enthousiast geworden en wil hij misschien toch wel toewerken naar aardgasvrij.
- Na gunning van de proeftuinsubsidie, kwamen ruim 200 inwoners naar de eerste bijeenkomst. Het was een enorm succes.

Geleerde lessen

- Sinds eind april is de gemeente gaan communiceren over subsidies en kosten. Eerder communiceren werkt niet richting bewoners; je moet duidelijke informatie kunnen verstrekken over wat er mogelijk is.
- De doorlooptijd van het maken van een quickscan tot de uitvoering is vier tot zes maanden. Dit is langer dan verwacht. Het is nodig om mensen na de quickscan te bellen want bewoners ondernemen geen actie uit zichzelf op basis van het advies dat uit de quickscan komt. Je moet hen aan de hand nemen en ontzorgen tijdens het project.
- De gemeente had voor communicatie te weinig begroot. Een continue aandacht voor communicatie is vereist. Ook moet de boodschap via verschillende media vaak herhaald worden omdat er altijd mensen zijn die krant of post niet lezen.
- Het concept "Bewoners vertellen bewoners" blijkt goed te werken. De gemeente faciliteert, de lokale gemeenschap voert zelf uit. Kernwoorden hierbij zijn vertrouwen en professionaliteit. Het gaat om willen en kunnen.
- De aanpak en het succes in Garyp is voor een groot deel te danken aan de lokale context. Volgens de gemeente is dit niet één-op-één te kopiëren naar andere dorpen en coöperaties. De energiecoöperatie in Garyp heeft bijvoorbeeld een hoog professionaliteitsgehalte en heeft zelf al een zonnepark gerealiseerd.
- Andere dorpen binnen Tytsjerksteradiel blijken wel geïnspireerd geraakt door de proeftuin, hiermee fungeert het goed als vliegwiel.

Knelpunten

- Een deel van de oudere inwoners zijn moeilijk over te halen om aardgasvrij te worden. Ze zien het nut er niet van in om op hun leeftijd nog te investeren. Mensen hebben gespaard voor de oude dag en willen dat

geld niet in hun huis steken. Er bestaan echter ook tachtigplus-ambassadeurs; zij vinden verduurzaming belangrijk voor hun kleinkinderen.

- De gemeente werkt nu aan de quickscans en uitvoering met de 275 eerste aanvragers. Dit zijn de koplopers die intrinsiek gemotiveerd zijn voor het project. Er is nog geen strategie om de overige inwoners te bereiken en te betrekken.

Kosten en financiering

Dit zijn de successen en geleerde lessen rond de kosten en financiering:

Successen

- Particulieren zijn richting de gemeente open over hun financiële situatie. Zij vragen de gemeente om financieringsmogelijkheden.
- De bank (Rabobank) is erg welwillend om te financieren zolang er nog ruimte in de hypotheek zit. De bank verwijst mensen ook naar het energieloket wanneer men nog niet op de hoogte is van de plannen voor de proeftuin.

Knelpunten

- Er zijn vanuit de gemeente geen extra middelen beschikbaar, mocht dit nodig geacht worden in de toekomst. Dit is onderwerp van gesprek geweest in de gemeenteraad.
- De afsluitkosten voor het aardgas zijn hoog, 770 euro per woning. Het Energzyhûs heeft hiervoor een mogelijke oplossing gevonden. Deze wordt juridisch gecheckt.
- Door de all-electric-oplossing moet de meterkast in de meeste woningen verzwaaard worden. De meeste woningen hebben een 1-fase-aansluiting wat een 3-fasenaansluiting moet worden. Dit kost extra geld.
- Er is met SVn (Stimuleringsfonds Volkshuisvesting) gesproken over een financieringsconstructie, maar het financieringsissue is nog niet opgelost. Het toekomstige Warmtefonds biedt wellicht een oplossing, maar de gemeente verwacht dat ook na invoering van deze maatregel een groep overblijft die geen aanspraak kan maken op financiering. Dit zijn bijvoorbeeld ouderen en mensen met een lage kredietwaardigheid. Een BKR-registratie bij de lening geeft ook problemen. Afsproken wordt om hier nader over door te spreken met de medewerkers van BZK die gaan over het Warmtefonds.

Technische oplossingen

Successen

- Er zijn al 255 quickscans uitgevoerd door energieadviseurs. De adviseurs maken een gedetailleerd advies voor de woning. De bewoners zijn zeer tevreden over de kwaliteit van de scan. Er zijn al 20 aanvragen tot verwijderen van de gasmeter gedaan. Er zijn al acht woningen aardgasvrij.

- De gemeente geeft bewoners een keuze: nul-op-de-meter of volledig aardgasvrij. Bij de laatste optie behouden bewoners een energierekening en zijn de investeringen veelal lager.
- De gemeente is voor de quickscans gestart met een pilot van 12 woningen. In deze pilot waren meerdere woningtypen vertegenwoordigd. Door deze pilot kon het proces goed ingeregeld worden. Er zijn, ook nu, nog verbeteringen mogelijk die opgepakt worden door de energiecoöperatie en de gemeente.
- Er is een aantal woningen (waaronder een aantal proefwoningen) afgerond. De coöperatie heeft contact met bewoners van beide over het energiegebruik. Dit is tot nu toe in evenwicht met de scan die gemaakt is en de voorspelling daarin.

Geleerde lessen

- Het is opvallend is dat veel bewoners kiezen voor het vervangen van glas voor zeer isolerend glas en niet voor isolatie van muren, daken en/of vloeren. Het gaat hier om woningen die al label A of B hebben en is daarom voor dit type woningen een logische keuze, omdat ze al goed geïsoleerd zijn.
- Scanadviseurs helpen inwoners om een keuze te maken en om hun woningscans te duiden. In het begin werkte de gemeente samen met een startup die op een bepaald moment ook zonnepalen ging verkopen. De scanadviseurs moeten volgens de gemeente onafhankelijk blijven. Dit heeft ertoe geleid dat er momenteel andere adviseurs voor het project werken.

Knelpunten

- Liander is in mei op bezoek geweest bij de gemeente om te spreken over de gevolgen van all-electric op het elektriciteitsnet. Zij waren al op de hoogte gesteld van de uitvoeringsplannen door de gemeente. Toentertijd zijn geen problemen voorzien. Echter worden koplopers momenteel geremd om hun, soms al aangeschafte, verduurzamingsmaatregelen in gebruik te nemen. Het net is namelijk te zwak. Bij een te hoge levering aan het net, schakelt de omvormer uit. De extra opbrengst door zonnepanelen kan dus niet aan het net worden gevoed. Liander gaat proberen bypasses te maken maar heeft een meerjarenplanning en naar verwachting zijn deze problemen niet op korte termijn opgelost.
- De installateur in Garyp krijgt veel aanvragen. Klanten moeten wachten door een gebrek aan capaciteit. De gemeente en de energiecoöperatie zijn er alert op dat een lange wachttijd een risico is voor bewoners om af te haken.